

Poste Restante

Medlemstidning för Nils Ferlin-Sällskapet Nr 2 2022

Ordföranden har ordet:

Kära medlemmar!

Bilden på framsidan av detta nummer av Poste Restante är en närbild av en av Sveriges mest välkända skulpturer. Hur det gick till när Filipstad fick sin berömda skulptur och något om andra Ferlinskulpturer kan du läsa på sidorna 10-12!

I år fyller Sällskapet sextio år, en födelsedag som vi uppmärksammade på Ferlindagen i Filipstad i juli när både Ferlin- och Trubadurpriset delades ut. Dagen blev verkligen lyckad – du hittar en beskrivning på sidorna 3-4. Syftet med Sällskapet är ju att väcka och vidmakthålla intresset för Nils Ferlins liv och gärning - därför arrangerar vi även en Ferlinkväll på Engelen den 11 december, Nils Ferlins födelsedag. Då kommer bl a nya tonsättningar av Ferlindikter att presenteras. Se separat annons!

Antalet nya medlemmar fortsätter att öka och Sällskapet får också gåvor, som vi är mycket tacksamma för. Det har inneburit att ekonomin förbättrats det senaste året, men som många andra litterära sällskap lever vi ändå under knapphetens kalla stjärna. Vid genomgång av medlemsregistret har vi konstaterat att ett antal medlemmar inte betalt medlemsavgiften för år 2022 och därför kommer vi mot slutet av året skicka brev till dessa medlemmar med påminnelser.

Alla medlemmar i Nils Ferlin-Sällskapet har möjlighet att komma med förslag på Ferlin- och Trubadurpristagare. Information om hur man gör finns på annan plats i detta nummer. Alla medlemmar hälsas också hjärtligt välkomna till årsmötet den 9 mars 2023!

I förra numret av Poste Restante skrev jag om Nils Ferlins verskrönikor i IDUN under andra världskriget, krönikor som ännu idag känns mycket aktuella. Nils Ferlin publice-

Hans Rutberg, ordförande

rade sig inte bara i dags- och veckotidningar - han hördes också ibland i radio. Dagens dikt är en välkänd programpunkt, som introducerades av Radiotjänst den 1 februari 1937. Varje dag efter tolvslaget läser man en dikt och spelar ett kort musikstycke. Sedan dess har traditionen bibehållits ända fram till idag. Följande Ferlindikt är daterad 5 april 1942:

Inför Dagens dikt

*Begär en smula tillförsikt
av dagens dikt.*

*Kringkasta oss med hopp och tro,
du radio.*

*Vi ser så väl vår arma jord,
hur den ser ut.*

*Förblinda oss med fagra ord
en kort minut.*

*Vår gård är bränd, vår lada tom,
stor sorg vi fick.*

*Förblinda oss till rikedom
ett ögonblick.*

*Låt blixtra över gård och by
en gyllne sky,
en löftesring att le emot
ur nöd och sot.*

HANS RUTBERG
ORDFÖRANDE

Ferlindagen, ett lyckat evenemang

ROLF MÅRTH

Ferlindagen i Filipstad den 23 juli blev ett på alla sätt mycket lyckat och uppskattat evenemang. Prisutdelning och uppträdande av visartister satte sin prägel på dagen, som bjöd på program på Muséet Kvarnen och Stora torget i Filipstad.

Nils Ferlin-Sällskapets nystart förra året fick en bra uppstart på Muséet Kvarnen i höstas, när Hans Rutbergs och Jenny Westerströms Ferlinbok, Efterskörd, presenterades. En Ferlindag i Filipstad planerades och Ferlindagen blev genom Ferlin-Sällskapets initiativ en efterlängtat återkomst av en dag i Ferlins namn, som kulturföreningen Ferlingruppen tidigare arrangerat under ett antal år. Nu blev Nils Ferlin-Sällskapet huvudarangör tillsammans med Muséet Kvarnen och Filipstadsföretag i samverkan (FFIS).

Foto: MARINA TALLBERG.

Ferlindagen inleddes på Muséet Kvarnen, där Gunilla Jansson och Rolf Mårth presenterade Nils Ferlin i ord och ton.

Ferlindagen inleddes på Muséet Kvarnen, där en stor permanent utställning om Ferlin lockar många besökare året om. Galleriet i entréplanet blev konsertlokal den här dagen. Den publik som fyllde Kvarnen hälsades välkommen av Pia Lindskog, kassör i Nils Ferlin-Sällskapet och ordförande i Kulturföreningen Kulörta Lyktor, som driver verksamheten på Muséet Kvarnen. I programmet medverkade Gunilla Jansson och jag själv (Rolf Mårth), med dikter, visor och berättelser om Nils Ferlin. Bakom oss hade vi ett mångårigt samarbete i Ferlingruppen, nu fick vi glädja oss åt Ferlindagens återkomst i Filipstad. Gunilla sjöng bland annat några

visor, där Ferlins dikter fått musik av hennes pappa Jan Wikner. Det blev sedan guidning i Ferlinmuséet och vid Ferlinladan, på väg till nästa konsertplats, Stora torget.

På Stora torget hade största delen av publiken bänkat sig framför friluftsscenen, medan några gjorde sällskap med Nils Ferlin, där han intill torget sitter på sin soffa sedan våren 1975. Det var Nils Ferlin själv som fick inleda Ferlindagens program på torget, genom att läsa sin dikt "I livets villervalla". Ord och ton gick först till förra årets trubadurpristagare Mats Klingström, som framträdde tillsammans med kontrabasisten Robert Henriksson. Mats sjöng bland annat Ferlinvisan "Du har tappat ditt ord" (Barfotabarn), där han gjort musiken.

Foto: MARINA TALLBERG.

Ordföranden Hans Rutberg och konferenciern Rolf Mårth hälsar publiken välkomna.

Efter Mats Klingströms och Robert Henriks- sons första del av sitt program, var det Hans Rutberg, ordförande i Nils Ferlin-Sällskapet, som intog scenen. Han berättade om hur man nu återupplivat sällskapet efter att det varit på väg att läggas ner. Mando Diao, 2022 års trubadurpristagare fanns inte på plats fysiskt på grund av en utlandsturné. Gruppen pre- ▶

- senterades genom en uppspelning av den låt som gjorde gruppen känd för en bred allmänhet, Frödings "Strövåg i hembygden". Ett tack från gruppen spelades sedan upp och till sist Mando Diaos version av Ferlindikten "Tid tröste".

Årets lyrikpristagare Bert Westerström fanns på plats i Filipstad. Han presenterades av Hans Rutberg, som överlämnade priset och ett diplom. Bert Westerström tackade och läste några av sina dikter. Den fina lyriska känslan stärktes när nästa artist, Jan-Olof Andersson (Nils Ferlin-Sällskapets trubadurpristagare 1991), tog plats på scenen. Jan-Olof framförde några av Bert Westerströms tonsatta dikter. Först läste han dikterna och sedan sjöng han visorna i tonsättning av Staffan Percy.

Foto: SVEN-GILLIS HAGBERG

Lyrikpristagaren Bert Westerström tog emot pris och diplom av Nils Ferlin-Sällskapets ordförande Hans Rutberg.

Foto: MARINA TALLBERG

Jan-Olof Andersson framför Bert Westerströms dikter tonsatta av Staffan Percy.

Foto: MARINA TALLBERG

Förra årets trubadurpristagare Mats Klingström, till höger, medverkade på Ferlindagen tillsammans med basisten Robert Henriksson.

Avslutningsvis framförde Mats Klingström och Robert Henriksson andra delen av sitt program. Även här en del Ferlin, bland annat Mats Klingströms tonsättning av "Cirkus". Mats Klingström är en uppskattad tolkare av Leonard Cohen och publiken fick höra hans tolkning på svenska av välkända "Halleluja". Senare på kvällen samlades arrangörer, pristagare och medverkande till en middag på Kjortelgården.

Utan sponsorer skulle ett evenemang som Ferlindagen inte gå att genomföra och det riktas därför tacksamma tankar till Filipstads kommun, Region Värmland, Sparbanksstiftelsen Alfa och ABF som ställt upp med detta.

Ferlinpriset och Trubadurpriset

Som medlem i Sällskapet kan du föreslå pristagare. Du kan kontakta Sällskapets sekreterare Eva Nysäter via mail eller mobil 070-767 0027 och föreslå pristagare.

Vid Sällskapets årsmöte den 9/3 2023 går det också bra att föreslå pristagare.

Den 12/3 2023 är sista datumet för att komma med förslag. Styrelsen väljer sedan pristagare under mars månad.

Johan Albert Ferlins sista dagar

Onsdagen den 13 oktober 1909 klockan 06.40 får ordningspolisen i Karlstad ett telefonsamtal - ett flottarlag har hittat en död kropp i Klarälven vid Kartberget strax utanför centrala Karlstad. Det visar sig snart handla om den förre redaktören på Nya Wermlands-Tidningen, Johan Albert Ferlin från Filipstad. Johan efterlämnade hustrun Elin och barnen Lisa, Nils och Ruth. Nils Ferlin var tio år gammal och även om pappa Johan inte framträder med lika skarpa konturer i hans diktning som mamma Elin Nathalia gör, kan man ändå höra saknaden ljuda som en grundton. Det finns en del oklarheter kring Johan Ferlins död; som när det hände, var han hittades - och inte minst huruvida det var självförvållat eller inte. Låt oss med hjälp av arkiven pussla ihop en bild av Johans sista dagar.

Johan Ferlin hade under sina närmare tjugo år på Nya Wermlands-Tidningen arbetat sig upp till en redaktörspost och han står i tidningens redaktörsruta från den 30 december 1899 till den 1 juni 1908. Våren 1908 bestämmer han sig för att bryta upp och i augusti flytta till Filipstad och tidningen "Bergslagen. Filipstads stads och Värmlands allmänna Nyhets- och Annonsblad". Tiden i Filipstad blir inte som han tänkt sig och Johan slutar redan i maj 1909. Familjen saknar nu alltså försörjning och det är för att söka arbete som han befinner sig i Karlstad. Staden som familjen lämnade året innan är vid denna tidpunkt en livfull och blomstrande småstad med runt 15 000 invånare och stod bara några år tidigare i historiens centrum när unionsförhandlingarna mellan Sverige och Norge hölls här.

Poliskommissarie Anders August Lundqvist och två konstuplar beger sig ut till Kartberget, som ligger ett par kilometer nedströms Karlstad och på västra sidan älven. Längs Klarälven pågick ännu flottning, vilket krävde mycket mankraft, inte minst här, där älven gör en liten krök. När man kommer fram ligger Johan på rygg på en timmerflotte vid strandkanten och flottarlaget berättar vad som hänt. Runt klockan 06.00 var Karl Johan

Foto: ANNA OLLSON

*Vy från Kartberget, troligen slutet 1800-talet.
Karlstads domkyrka i bakgrunden.*

Karlsson sysselsatt med arbete vid timmerlänsen och upptäckte då kroppen "som saknat huvudbonad och rock liggande framstupa öfver länsbryggan med armarna och övre delen av kroppen ovan vattnet och den övriga delen av kroppen i vattnet innanför länsbryggan på ett avstånd av omkring en meter från en bakomvarande timmerflotte". Johan hänger alltså i armarna tvärsöver bryggan med ansiktet mot övre delen av bryggan och ovanför vattnet. Karlsson ropade på tre arbetskamrater och gemensamt drog de upp Johan ur vattnet och lade honom på timmerflotten, varefter August Hall ringde polisen. I polisrapporten konstateras att den döde är iklädd byxor, väst och underkläder samt en strumpa på vänstra foten. Man kan inte hitta några andra tecken till yttre våld än "en mindre obetydlig blånad på näsans övre del i jämnhöjd med ögonlockens undre kant". När man söker av ett lite större område hittar man Johans kavaj, överrock, huvudbonad och skor i en skogsdunge något hundratal meter uppströms - men på motsatt sida älven. I den dödes fickor finns 71 öre, en nyckel, en kniv, en liten borste, en pipa, en bleckask, en kragknapp, en krage, en rosett, samt en ring.

Dagen efter, alltså torsdagen den 14 oktober, rapporterar tidningarna nyheten att den kände redaktören Johan Albert Ferlin hittats död i Klarälven. Redan de första artiklarna ►

- antyder öppet att det troligen handlar om självmord. Det sparas över lag inte på spekulationerna och man kan i en tidning läsa att "de sista månaderna torde ha varit fyllda med nedbrytande bekymmer" och Karlstads-Tidningen vet att berätta han varit i staden i två veckor men tillägger att "han föreföll emellertid mycket nedslagen och misströstande. Antagligt är därför också, att han själv sökt döden". Aftonbladet rubricerar sin notis "Döden i vågorna".

Stockholms-Tidningen, torsdag den 14 oktober 1909.

Hur kom det sig då att Johan hittas just här och vad var det som egentligen hände? Vi börjar med att backa lite i tiden. Onsdagen den 29 september anländer Johan Ferlin till Karlstad och han hade alltså mycket riktigt varit i staden i två veckor vid sin död. Johan tar in på det relativt nybyggda Grand Hotell på Drottninggatan i centrala Karlstad och där stannar han till söndagen den 10 oktober. Han söker under tiden i Karlstad arbete och besöker bland annat sin tidigare arbetsgivare, Nya Wermlands-Tidningen.

Från vistelsen på Grand Hotell berättar städerskan Kattis Edman att Ferlin förtärt "spirituosa i omätlig mängd, men högst sällan intagit föda". Nästan varje dag har Ferlin legat till sängs ända till eftermiddagen eller

Foto: DAN GUNNER.

Grand Hotell, Karlstad på 1920-talet. Gaveln till Hotell Kristiania skymtar till vänster.

kvällen. Vid några tillfällen har Johan beklagat sig över att han från knappen till den elektriska ringledningen hört röster som "tilltalat och skällt ned honom". På en fråga från polisen säger dock Edman att Ferlin inte yppat något som skulle kunna tyda på att han var trött på livet. Söndagen den 10 oktober, efter elva nätter, lämnar Johan av okänd anledning Grand Hotell för att i stället ta in på Hotell Kristiania på Drottninggatan, tvärs över gatan - ett hotell som för övrigt byggdes av Johans svärfar Nils Andersson, alltså Elin Ferlins pappa.

Från Hotell Kristiania rapporterar städerskan Hulda Bredberg att Ferlin anlät klockan sju på kvällen och gått till sängs vid nio. På morgonen måndagen den 11 oktober frågar Johan om det har uppehållit sig biljardspelare på hotellet under den gångna natten? När han får veta att så inte var fallet hade han "uttalat sin förundran däröver och uppgivit att han hört röster hela natten". Johan ligger till sängs hela dagen och han äter ingenting alls. Under natten till den 12 oktober, hans sista natt i livet, ringer Johan receptionen flera gånger och klagar över att han inte kan sova för att "folk pratar". Vid flera av dessa tillfällen, berättar Bredberg, har Ferlin sagt att "de säger att min hustru och mina barn är mördade och att jag är full, men jag har ej smakat sprit sedan i lördags". På frågan vem som säger allt detta svarar Johan: "det gör de som står där", samtidigt som han pekar ut i det tomma rummet.

På förmiddagen den 12 oktober ringer Johan några samtal bland annat till hustrun Elin (kanske för att förvissa sig om att hon och barnen lever!). Inte heller Bredberg noterar något som tyder på att Johan är trött på livet, däremot tycker hon att han är "konstig". Vid tiotiden på förmiddagen får Johan ett kort besök av postexpeditören Johan Edvard Sandberg och de avhandlar gemensamma affärstransaktioner. Under samtalet är Johan fullt redig men nervös och orolig. Inte heller för Sandberg verkar det som att Johan är självmordsbenägen, däremot klagar han över sina dåliga affärer. Klockan halv fem på eftermiddagen lämnar Johan Hotell Kristiania – för att aldrig återvända.

Snart dyker han upp vid Karlstads länsfängelse, ett par minuters promenad bort. På detta fängelse (numera Hotell Bilan) har bland annat Bildsköne Bengtsson, Tatuerade Johansson och sol-och-våraren Gustaf Raskenstam avtjänat sina straff. Vaktkonstapeln Emil Larsson berättar att det vid femtiden på aftonen ringer på fängelseporten och när han öppnar står Johan Ferlin där. Johan frågar Larsson om det finns "någon plats på fängelset" och att han "genom röster från det inre rummet på hotell Kristiania blivit tillsagd att gå till fängelset och där avlivas". Under samtalet försöker Johan att med våld tränga sig in i fängelset. Han var mycket nervös och orolig och vid flera tillfällen under samtalet darrade och skakade han i hela kroppen. Till slut lyckas Larsson stänga porten och Johan lämnar fängelset.

Polisen samtalar under utredningen med bekanta till Johan Ferlin och de berättar att Johan varit mycket begiven på starka drycker och att detta eskalerat under senare år, "vilket måhända även kunde till viss del bero på Ferlins mindre goda ekonomiska ställning den senaste tiden". Polisen konstaterar också att familjen när de bodde i Karlstad ofta höll till på Kartberget, i synnerhet sommartid. Kartberget fungerade, främst för det högre samhällsskiktet, som ett utflyktsmål och sommarviste – vissa familjer flyttade rent av ut dit under sommaren. Där fanns en paviljong som var nav för samvaron. Pavil-

jongen finns kvar än idag, om än något förfallen. Kartberget nämns i det tal som Nils Ferlins syster Lisa förberedde till Nils 50-årsdag, där hon berättar om den gången då familjen reste ut till Kartberget och hon knuffade barnvagnen, med Nils kvar i, rakt utför berget!

Mot bakgrund av anknytningen till Kartberget menar polisen, "synas den möjligheten icke vara utesluten, att Ferlin i sitt tydliga orediga och virriga tillstånd avdragit sig ytterkläderna och av egen drift hoppat i älven i avsikt att simmande söka uppnå den motsatta stranden, eller Kartberget".

Tidningarna tar nu upp Ferlins död igen, några dagar efter den första sensationslystna rapporteringen. Först ut är Dagens Nyheter som den 20 oktober berättar att det nog inte handlade om självmord ändå. I notisen står att källan är "privat"; kanske ville någon nära familjen säkerställa att rätt information kom fram. Tidningarna rapporterar nu att det var hjärtkramp eller förfrysning och att Johan troligen försökt simma över älven, "ett experiment han ofta brukade utföra".

Dagens Nyheter, onsdag den 20 oktober 1909

De nya uppgifterna hänger säkert samman med att det nu har gjorts en rättsmedicinsk undersökning. Den utförs den 15 oktober på Länslasarettet av andre stadsläkaren Henry ►

- Söderbaum. I 52 punkter redogör han för resultatet, fördelat på 15 yttre och 37 inre observationer. Vad gäller den utvärtes undersökningen är det bara det redan nämnda skrapsåret på näsan som noteras, i övrigt finns inget som tyder på yttre våld. Vad gäller den inre undersökningen finns däremot en del avvikelser, inte minst vad gäller hjärtat. Runt hjärtat finner Söderbaum nämligen kraftiga fettlager, som på sina ställen är upp till en centimeter tjocka och "helt döljer muskulaturen". Det noteras även förtjockningar i blodådrorna. Söderbaums slutsats kring dödsfallet blir därför att Johan Ferlin till följd av fetthjärta och åderinflammation avlidit av hjärtförlamning, vilket väl med dagens terminologi närmast motsvaras av hjärtinfarkt. Det finns alltså inga tecken på yttre våld och inget sägs om att han skulle ha drunknat - i kyrkböckerna anges också "Paralysis Cordis", det vill säga hjärtförlamning, som dödsorsak.

Det finns en del frågetecken kvar. Johans återkommande experiment med att simma över älven är givetvis tänkbart, men varför simma över älven, delvis påklädd, en kolsvart oktoberkväll? Och varför promenerar Johan tvärs över hela staden efter besöket på fängelset? En möjlig förklaring till det senare kan vara att Karlstads nya sjukhus uppfördes här ett par år tidigare och skogsdungen där Johan tar av sig kläderna och kliver ut i vattnet ligger alldeles i närheten. När Johan inte får hjälp på fängelset kan man tänka sig att han i stället söker sig till sjukhuset. Väl där är det inte omöjligt att han, som polisrapporten säger, känner en plötslig längtan efter de bekanta trakterna på andra sidan älven där familjen var förr, när allt var så mycket enklare. Om så är fallet finns ingen bro över älven här, för att ta sig över vattnet måste han gå tillbaka mot centrala Karlstad. Kanske bestämmer han sig då i sitt förvirrade tillstånd för att helt enkelt simma över och tar av sig de mest otympliga kläderna, skorna och hatten. Han återfinns också dagen efter hängande över en länsbrygga på andra sidan, inte "drivande i Klarälven efter att ha varit död i flera dagar" som en del bio-

grafier säger - och det mesta tyder ju på att han faktiskt försökt ta sig upp ur vattnet. Vattnet är denna natt bara 8 grader och Klarälven kan vara mycket förrädisk i höstflöden. Mot bakgrund av Johans dåliga fysiska skick, inte minst efter ett par veckors hårt liv med mycket alkohol och lite mat, kan man tänka sig att hjärtat inte orkar med ansträngningen.

Något slutligt svar på vad som hände Johan Ferlin får vi nog aldrig men det mesta pekar ändå mot att en fysiskt och själsligt bräcklig människa fattar ett dåligt beslut - och drabbas av hjärtstillestånd. Kanske är förresten inte frågan ens så enkel som huruvida Johan tog livet av sig eller inte - möjligen ligger sanningen någonstans mitt emellan. Oavsett vilket kastade tragedin en skugga över Nils Ferlins liv och sin pappa saknade han säkerligen hela livet. Vem vet hur Nils liv hade blivit och vilka dikter som kommit till om bara pappa Johan fått leva vidare? Eller, för den delen, vilka dikter som aldrig blivit skrivna!

PER WIKER, KARLSTAD

Källor:

Stadsfiskalen i Karlstad. Brevkoncept 1909.

Medicinalstyrelsen - rättsmedicinsk undersökning 1909.

Värmland förr och nu 1978. Nils Ferlin.

En minnesbok. Tidningsartiklar.

Vi minns Thorstein Bergman

Den kände och prisbelönta visdiktaren och trubaduren Thorstein Bergman lämnade i maj månad jordelivet. Bergman verkade både som låtskrivare med populära visor som "Om du nånsin kommer fram till Samarkand" och som en framstående tolkare av svenska diktare, inte minst Dan Andersson och Nils Ferlin.

För sin tolkning av Dan Anderssons och Nils Ferlins diktning fick han såväl Dan Andersson-sällskapets litteraturpris som Nils Ferlin-Sällskapets första trubadurpris 1980. En känd episod i Bergmans karriär är hans medverkan i Hylands hörna 1965 då han framförde Dan Anderssons "Helgdagskväll i timmerkojan". Att just Bergman blev först med att tilldelas Sällskapets trubadurpris är en händelse som ser ut som en tanke. Thorstein Bergman blev 79 år.

FIGUREN FERLIN

KRISTINA SÖDERLIND RUTBERG

Skulpturer av Nils Ferlin finns på åtminstone sex platser i Sverige: i Filipstad, Stockholm, Solna, Hällefors, Norrtälje och Karlstad. Flera av dem, kanske de mest kända, är utförda av skulptören Karl Göte Bejemark (1922-2000).

En dag hamnade jag på loppis och hittade boken "KG Bejemark Skulptör" skriven av Gunnar Bråhammar och utgiven av Sveriges Allmänna Konstförening 1993. Den kostade 10 kr. Men här fanns mycket av intresse, inte minst för oss som intresserat oss för Nils Ferlin!

Vilken var egentligen Bejemarks bakgrund?

Han föddes i Ovensjö och växte upp i Storvik i Gästrikland som ett av fyra syskon. Fadern var stationsmästare. Tidigt drömde KG om att bli skådespelare; hos honom fanns ett stort intresse för teater och scenografi. Kanske var detta något som återkom då han långt senare ville ha sina verk placerade på offentliga platser, gärna livligt frekventerade – här fick hans konst en publik.

Den konstnärliga blicken och talangen fanns tidigt hos KG, men uppmuntrades inte av föräldrarna som tyckte att han borde ägna sig åt tåg och järnväg. Så blev det också när han 1948 flyttade till Hagalund. Men samma år började han studera på Konstfacks aftonskola, där han kom att gå i sex år. Han hittade en billig bostad på Skinnarviksberget och började försörja sig som tidningsbud. Därmed sa han upp sig på järnvägen. Under tiden på Konstfack blev konstnären Bror Marklund en viktig läromästare – det var den bästa formen av utbildning enligt KG. Bror gav honom tre råd: 1) var dig själv! 2) var tydlig! och 3) dagdröm gärna!

Omsider kom KG efter ett halvdussin försök in på Konstakademien där han studerade 1954-59. Bror Hjorth blev där hans teckningslärare och förmedlade kubismens idéer.

KG debuterade 1952 på Liljevalchs vårsalong och fick sitt genombrott 1958, då han dels uppmärksammades av den tongivande

konstkritikern Ulf Linde, dels vann en tävling på Gotland om en tiggarsparbössa i monumentalformat. Han fick resestipendier och genomförde en studieresa till Sovjet. KG blev senare professor i skulptur vid Konsthögskolan 1971-78.

Initialt skapade KG abstrakta skulpturer i metall, men i slutet av 1960-talet övergick han till att skulptera realistiska porträtt i brons och trä av kända svenskar, där han fångar personligheten på ett träffsäkert och humoristiskt sätt.

Men hur gick det till när KG fick uppdraget att utforma den skulptur som blivit så känd i Filipstad?

Enligt Bråhammar befann sig direktören för Wasabröd i Filipstad, Olof Ögren, på resa i Tyskland när han läste Vilhelm Mobergs Berättelser ur min levnad. Där beskriver Moberg ett samtal han haft med sin vän Nils Ferlin, där han sagt att Nils säkert en gång skulle få stå staty i sin gamla hemstad Filipstad. Då vill jag stå ryttarstaty utanför polistationen, svarade Nils. Olof Ögren fick då uppslaget att arbeta för en Ferlinstaty i Filipstad och tillsatte en kommitté, som till att ►

Foto: OKÄND.

Syskonen Ferlin på bänken i Filipstad. Närmast Nils sitter stornasyster Lisa och bredvid henne lillasyster Ruth. Bilden togs vid invigningen av KG Bejemarks skulptur den 24 maj 1975.

- börja med skulle utse en skulptör. Efter en del turer föll uppgiften på KG Bejemark, som redan i den första skissen hade konceptet klart för sig: skalden sittande på en parkbänk.

Det tog sex år innan skulpturen kom på plats 1975. Bronsen göts på Calmeks gjuteri i Skåne. KG hade aldrig träffat Nils Ferlin. Då han arbetade med skulpturen hade han en mängd fotografier som förlaga och dessutom Nils Ferlins lyrik.

Bråhammar skriver: "genom placeringen i marknivå har Ferlin berövats digniteten av upphöjd diktare som betraktas med vördnadsfull respekt. I stället har Bejemark fångat *människan* Ferlin på det sätt som vi skapat oss bilden av honom genom hans dikter." Men placeringen av skulpturen gav också upphov till kritik: några önskade att den skulle ha placerats på en mer "hedervärd" plats, andra ansåg det diskutabelt att mer eller mindre nyktra skulle kunna sätta sig på soffan och fotograferas tillsammans med Nils Ferlin. Men få skulpturer har blivit så allmänt kända!

I entréhallen till gamla Karolinska sjukhuset i Solna finns en skiss som sattes upp där 1978. Skulpturen kan också väcka känslor av ångest och påminna om döden – så har författaren Maria Wine beskrivit sin upplevelse av den dystra gestalten på bänken som hon såg dagligen i samband med besöken hos sin svårt sjuke make, Artur Lundkvist.

När Olof Ögren i början på 1970-talet flyttade till Stockholm började han verka för att en Ferlinstaty skulle sättas upp också där. KG Bejemark fick även detta uppdrag och 1982 blev skulpturen färdig. Den definitiva placeringen blev på Klarabergsgatan och Nils Ferlins torg. Parksoffan bakom statyn ingår i kompositionen. Också här står statyn direkt på marken. "Lite avskilt och med upphöjt lugn iakttar Ferlin människorna som passerar förbi på trottoaren medan han reflexartat tänder cigaretten", skriver Bråhammar. Och i DN skrev Hans Axel Holm strax efter invigningen att han "finns i samma nivå som vi andra, och i samma dimension. Han finns i ögonhöjd, ser nästan ut som en av oss,

Foto: ANNIKA LUTTROPP

KG Bejemark staty i Stockholm förses ibland med olika huvudbeklädnader.

står inte ens på sockel."

Även i bruksorten Hällefors i Örebro län finns en skulptur av Ferlin skapad av KG Bejemark. Det är ett porträtthuvud i brons. I Norrtälje, närmare bestämt i Nils Ferlins gränd, står en byst i brons av konstnären Konrad Nyström. Den sattes upp 2000. Och ►

Foto: OKÄND

Reportagebild från Roslagen. Ferlin på "diktcykeln".

- till sist finns skulpturen "Ferlin steppar" i corténstål av konstnären Thomas Qvarsebo på Stora Torget i Karlstad sedan 2002. Thomas Qvarsebo berättar själv om sitt arbete med Ferlinskulpturerna i rutan till höger.

Foto: KRISTINA SÖDERLIND RUTBERG.

Idéutkast till Ferlinskulptur. Thomas Qvarsebo.

Foto: ANDERS HALVARSSON.

"Ferlin steppar". Skulptur av Thomas Qvarsebo vid Stora torget i Karlstad.

SKULPTÖREN THOMAS QVARSEBO BERÄTTAR

I början på sjuttioalet var jag elev på Konstakademien där KG Bejemark var professor i skulptur. KG hade fått i uppdrag att göra en skulptur av Nils Ferlin till Filipstad. Han vände sig då till mig och frågade om jag kunde "lägga upp den". Jag kände mig hedrad och tog mig an uppgiften. Till min hjälp fick jag en bänk (som Ferlin skulle sitta på) och en levande modell iklädd frack och hög hatt. KG talade om hur Ferlin skulle sitta. Skulpturen är modellerad i lera som fästs på en järnarmering (som på ett skelett). När skulpturen var färdigmodellerad vidtog gipsarbetet, dvs man gjuter skulpturen i gips och får då en form, som sedan skickas till bronsgjuteriet. Det KG bidrog med till skulpturens färdigställande var att fila skorna och hatten blanka och släta. Kommentarer fälldes från eleverna som: "det är ju Thomas som har gjort hela gubben"... Då svarade KG: "han har förstått mina intentioner. Hemligheten med framgång är att ha bra medarbetare." Hela idén med hur Ferlin sitter på bänken etc ... är KGs.

År 2000 blev jag tillfrågad om att göra en Ferlinskulptur till Karlstad. Vi var tre som tävlade om uppgiften. Hur skulle jag gripa mig an en ny gestaltning av Ferlin? Han sitter och röker på en bänk i Filipstad, han står och röker i Stockholm; båda skulpturerna är gjutna i brons. Ett tag funderade jag på Ferlin på sin kända "diktcykel" som förevigats på ett antal fotografier. Men sedan hittade jag en text av Arthur Lundkvist: "Han kunde närsomhelst bryta ut i steppdans ...". En annan inspirationskälla var Stig Järrels dikt till Ferlin som han skrev efter att ha fått budet om Ferlins bortgång. En strof börjar: "där får du åter steppa på borden"... Så min Ferlinskulptur steppar på ett bord. På bordet kan man läsa Järrels dikt och där står även en pilsnerflaska från 40-talet, svarvad i järn. Hela skulpturen är gjord i corténstål och invigdes 2002 på torget i Karlstad.

Gunde Johansson 100 år

ROLF MÅRTH

"Torparvisa" är den av Gunde Johanssons egna visor som är mest känd. Med musiken till Dan Anderssons "Omkring tiggarn från Luossa" skapade han en visklassiker. Även Ferlin fanns på Gundes repertoar. Den 18 oktober i år är det 100 år sedan Gunde Johansson föddes.

Estradör, musiker, vissångare, kompositör, författare är benämningar som man kan använda när det gäller Gunde Johansson. Man kan även lägga till livsfilosof. Gunde hade en fantastisk förmåga att skapa en nära kontakt med publiken och han hade en bred folklig förankring. 1981 blev Gunde Johansson den andre mottagaren av Nils Ferlin-Sällskapets trubadurpris. Då hade Nils Ferlin varit en av Gundes följeslagare i hans program under många år och kom att vara det även i fortsättningen. "Skymning, "Kan du höra honom komma" och "Gammal poet" är några av de Ferlindikter som Gunde tonsatt. Dessa och några andra spelades 1970 in på en LP-skiva, Gunde Johansson sjunger visor av Nils Ferlin. När Ferlin-statyn i Filipstad invigdes 1975, medverkade Gunde Johansson med Ferlinvisor. Gunde var medlem i kulturföreningen Ferlingruppen och medverkade i flera av gruppens program, bland annat Fabians Revyvisor, där Ferlins revykupletter presenterades.

Gunde Johansson föddes i Lindfors ett par mil utanför Filipstad. Föräldrarna upptäckte tidigt den unge grabbens musikalitet och man åkte till Filipstad för att köpa ett dragspel på Albin Fernströms musikaffär. Gunde blev en erkänt skicklig dragspelare, som under en tid hade en egen orkester, Gundes Mexicaner, som spelade till dans. Sedan blev lutan och slutligen gitarren hans huvudinstrument.

"Torparvisa" skrev Gunde Johansson till sin mors 50-årsdag 1948. På tidigt 50-tal spelades den in på skiva och fick långt senare ett stort uppsving, när Sven-Ingvars gjorde en rockversion av låten. Inspiration till texten fick Gunde

Foto: MARINA TALLBERG.

2011 tog Gunde Johansson plats som staty i stadsparken i Filipstad.

genom en soffliggande torpare i Kärrvingeborn, där Gunde hade en lanthandel några år på 40-talet. Förutom de egna visorna var främst Dan Andersson, Nils Parling och Nils Ferlin hans följeslagare. Gunde Johansson var under många år Dan Andersson-Sällskapets ordförande. Genom sin musik till "Omkring tiggarn från Luossa" gjorde Gunde den till en av våra mest älskade visor. Detta förstärktes när Hootenanny Singers gjorde visan till en av långkörarna på Svensktoppen.

Sitt stora genombrott fick Gunde Johansson 1962, genom sin medverkan i Hylands hörna. Ett annat minnesvärt TV-program med Gunde som huvudperson är Här är ditt liv, som sändes 1986. Det värmländska, med både allvar och humor, gav Gunde uttryck för i sitt bygdespel "Älvdalssagan", som han till- ►

- sammans med producenten Allan Schulman på 70-talet satte upp på Kärnåsens hembygds-gård utanför Hagfors. Gundes rollfigur hette Gullfallingen. I början av 70-talet återvände Gunde Johansson till Värmland, när han tillsammans med hustru Ingrid bosatte sig på Motjärnshyttans herrgård mellan Filipstad och Hagfors. Där fick Gunde i samband med 70-årsfirandet 1992, ta emot den statliga belö-ningsmedaljen Illis quorum.

Efter en tids sjukdom lämnade Gunde Johansson den jordiska estraden den 21 juli 1995. Han vilar i föräldrarnas grav på västra kyrkogården vid kyrkan i Filipstad. Gunde Jo-hanssons minne lever vidare och 2011 invigdes en staty av honom i stadsparken i Filipstad. 100-årsjubilarerna firas med program lördagen den 12 november 2022 kl. 15.00 på Munke-bergslogen, hembygdsgården, Filipstad.

Nya medlemmar 20220401-20220930

Alfredsson Hans Olof
Almlöf Lena
Borglund Mirjam
Granberg Maud
Gustafsson Lars
Göthe Reijo
Haag Ingegerd
Lindman Kotla Margareta
Lundgren Berit
Parner Mats
Paulsson Åke
Rutberg Bitte
Wikström Rolf

Om en dikt som strök förbi

GUNNAR WARREN

Den tidigare byråchefen vid Krimi-nalvårdsstyrelsen Lars Bolin (1915-2002), berättade i sina, i övrigt opublicerade, *Spånor från anteckningsblocket* i "Perspektiv KBS – medlemsblad för Kriminalvårdens Boksamlare" 1982:1-2 om minnen från en mångårig verksamhet inom vården.

Bolin gjorde sina första lärospån vid den rättspsykiatriska kliniken på Lång-holmen i Stockholm på 1930-talet. De "stora sinnesundersökningar" som gjordes där hade till uppgift att för domstolars räkning utreda huruvida en åtalad vid brottstillfället var otillräknelig enligt straf-flagens §5:5, förminskat tillräknelig enligt §5:6 eller helt klok "5-nolla". Bland hans uppgifter var att sammanställa den un-dersöktes sociala förhistoria, bl.a. genom att kontakta anhöriga och andra personer som kunde lämna uppgifter om veder-börandes liv och leverne. De skriftliga svaren skulle avges på ett särskilt for-mulär.

Året var nu 1937. En kvinnlig intagen, som varit lockfågel vid rån och försöjt sig

på det som kallats världens äldsta yrke, uppgav som lämplig referens en skald – Nils Ferlin, lite mindre känd då än sena-re. Bolin skrev till honom och bifogade frågeformuläret.

Det dröjde länge innan det kom svar – men då i form av en dikt:

*Jag mötte en syster i natten,
Hennes ögon blänkte som gråt.
Genom smutsen, skränet och skratten
mot gryningen följdes vi åt.
Det var väl en dröm allenast,
en dikt som strök mig förbi –
Jag glömde den nästan genast,
minns bara dess melodi.*

Lars Bolin glömde den inte. Den pub-licerades sju år senare i samlingen *Med många kulörta lyktor* (1944). Han undrade många gånger om Ferlin hade haft den färdiga dikten liggande, eller om den rentav kom till som ett bidrag till en rättspsykiatrisk undersökning?!

Diktaren med de oändligt sorgsna ögonen

*Du har tappat ditt ord och din papperslapp,
du barfotabarn i livet.*

*Så sitter du åter på handlarns trapp
och gråter så övergivet.*

Nils Johan Einar Ferlin (1898–1961) växte upp i Filipstad, men han tillbringade sina första barndomsår i Karlstad. Där står han nu staty intill stadshotellet i korsningen mellan V-a Torggatan och Kungsgatan. Tryggt förankrade ett stycke därifrån ligger hans 114 år gamla skor. Jag återkommer till dem.

Med *En döddansares visor* (1930) debuterade Ferlin som versmakare. I vuxen ålder framstod han ofta som gensträvig och egensinnig med smärre böjelser för rättshaveri och stor förmåga att driva sin vilja igenom. På samma gång var han i sin konstnärsroll hänsynslöst uppriktig både mot sig själv och andra – oböjlig glädjedödare och oförställd glädjespridare i en och samma person. Den närmare 30 år yngre skaldkollegan Folke Isaksson har betecknat honom som en ”marknadsgycklare”, för jämnan plågad av tungsinne och poängterat att det är i spänningsfälten mellan förtvivlan och uppsluppenhet, ja, mellan avsmak och medkänsla, som Ferlins litterära originalitet finns.

”Sverige har aldrig haft en diktare med så sorgsna ögon som Ferlins”, bedyrar Olof Lagercrantz i en av sina essäer (1973).

Mitt eget intresse för rimsmidaren med den skarpskurna blicken och allvarliga uppsynen föddes i den stund då jag tog del av hans avgångsbetyg från studierna i realskolan i Filipstad. Där upptäckte jag ett förödmjukande *B* i ”flit och framsteg” och därutöver slätstrukna *Ba* i de flesta disciplinerna – med två remarkabla undantag: i gymnastik och kristendomskunskap hade 17-årige Nils vitsordet *A*. Den unika kombinationen blev för mig inkörsporten till hans diktning.

Ferlin var bibelsprängd. Hans ständiga balansnummer mellan denna värld och en hinsides, mellan tro och trolöshet och ytterst mellan livet och döden kommer till uttryck i flera av hans dikter. Den vackra drömsekvens som följer hittar man i samlingen *Med många kulörta lyktor* (1944) och är nog inte helt representativ i dessa avseenden men låter oss förstå att alla upplevelser inte är självklart entydiga:

*Jag mötte en syster i natten,
hennes ögon blänkte som gråt.
Genom smutsen, skränet och skratten
mot gryningen följdes vi åt.*

*Det var väl en dröm allenast,
en dikt som strök mej förbi –
Jag glömde den nästan genast,
minns bara dess melodi.*

På den politiska scenen uppträdde Ferlin närmast som revolutionär anarkist. De trasproletära skikten – slinkor och skarn, slödder och flarn – spelar bärande roller i många av hans skapelser. ”En konstnärs viktigaste uppgift just nu är att genomsåda allt det falska”, skrev Ferlin söndagen den 7 april år 1940 under trycket av det pågående världskriget. ”Själv är jag helt och fullt inriktad på att vara negativ. Att riva ner är den första formen av uppbyggnad.”

Det sägs ibland att Nils Ferlin brukade kompensera sin oro och sitt svärmod med stänk av galghumor. Stig Järrel talade rent av om den svarta humor som florerade bland Klarabohemerna i Stockholm. Det är riktigt; hos Ferlin är skratt och gråt två sidor av samma mynt. Men hans gäckeri var långtifrån alltid kolsvart och dödsmärkt. Där fanns också ljusa strimmor av burleskeri och slapstick, som kan få oss att associera till Tage Danielsson eller Lasse O’ Månsson.

Låt mig exemplifiera. I de rader som återges nedan uppmärksammar signaturen F-n

det så illustra fyrspannet Karin Månsdotter, prokurator Jöran Persson, greve Svante Sture samt riksrådet Sten Eriksson Lejonhuvud under devisen "Vara eller inte Vara, det är frågan". Dikten publicerades i marknadsbladet *Oxhülja* sensommaren 1925, då Ferlin ännu inte debuterat i större sammanhang:

*Och tvenne riksens herrar och drottning Karin satt
med Jöran Persson uti Uddevalla –
på ett hotellrum sutto de en hemsk oktobernatt
när alla höstens vindar blåste kalla.*

*De sutto uppå Gästis och festade på gröt
och liten Karin kvad: Det här var smasken!
Sant talat, sade Jöran, then gröt var ganske söt,
men tomt, så tomt det är i tobaksasken.*

*Då suckade grev Svante och Lejonhuvud så,
att liten Karin sad: Vad är å fara?
Ah, svarte Lejonhuvud, jag bara tänkte på
hur vi ska kunna taga oss till Vara.*

Den som läser detta muntra kväde inser genast varför studiosus Ferlin inte fick ett högre betyg än **Ba** i historia: Karin Månsdotter var ju aldrig drottning under någon hemsk oktobernatt. Hon kröntes den 5 juli 1568 och avsattes 86 dygn senare tillsammans med Erik XIV den 29 september. Svante Sture var då redan död och begravnen efter att ha mött sitt öde under Sture-morden trefaldighetsaftonen 1567.

Skorna till sist. I föräldrahemmet på "Klara 4" ansågs det självklart att sjuårige Nils skulle bli elev i den nyöppnade dansskolan i Karlstad. Unge herr Nils åsikt var dramatiskt annorlunda. Men en vårmorgon 1906 begav sig mor och son in till stadens centrum för att inhandla de speciella skor som dansläraren vänligen rekommenderat. Nils erbjöd sig, chevalereskt, att bära hem det värdefulla paketet. Halvvägs uppå Klarabron slungade han emellertid skodonen överbord – så diskret som bara en sjuåring förmår – och lät dem uppslukas av Klarälvens ystra vattenmassor. Där på älvens botten ligger de än i dag!

MATS PARNER

GÅVOR TILL NILS FERLIN-SÄLLSKAPET

Alfredsson Hans Olof
Bohlin Sune
Fridberg Hans
Göthe Reijo
Hedenberg Birgitta
Hägglund Sam
Jansson Gunilla och Mats
Johansson Erik
Johansson Åke
Källgren Nils Yngve
Levi Lennart
Lundgren Bo och Anne
Lilja Stig
Nilsson Olle
Orre Bengt
Rumar Kåre
Schultz-Contreras Lisbeth
Sköld Lars G
Ståhlgren Inger
Svanberg Johanna
Sörman Pär
Unsgaard Per
Värnäs Ulla
Åman Karl Erik
Åke Österlund

Årsmöte 2023

Onsdagen den 9 mars 2023 kl 19.00.

Lokal: Oscarshemmet, Rigagatan 3,
Stockholm.

Rigagatan är en tvärgata till Valhallavägen vid Gärdet. Man kommer dit med buss nr 1, 4 och 72 eller tunnelbana till Karlaplan. Lokalen ligger i källarplanet och ytterdörren kommer att hållas öppen.

Årsberättelse, revisionsberättelse, balans- och resultatrapport för 2022 kommer att läggas upp på hemsidan.

www.ferlin.se

Vid årsmötet kommer dokumenten finnas tillgängliga i pappersform.

FERLIN

kvällen

ENGELN

Kornhamnstorg 59B Stockholm

Söndag den 11 december 2022

kl 16.00-21.00

Program

Nils Ferlin-Sällskapet har glädjen att bjuda in till en Ferlinkväll på Engelen med anledning av att Sällskapet i år fyller sextio år. Klarapoeten Nils Ferlin var född den 11 december 1898.

Deltagande artister:

Adolphson&Falk

Marie Bergman

Claes Jansson

Roffe Wikström

Vera Vinter

Entrébiljett à 200 kr kan köpas via Tickster. <http://www.tickster.com/>

Engelen erbjuder en à la carte-meny med start kl. 16.00.

Bordsbokning sker direkt via <https://www.engelen.se/boka-bord/>

*Mera information finns på
Nils Ferlin-Sällskapets hemsida
www.ferlin.se*

Arr: Nils Ferlin-Sällskapet

Poste Restante Medlemstidning för Nils Ferlin-Sällskapet nr 2, 2022

Ordförande: Hans Rutberg, S:t Olofsgatan 50B, 753 30 Uppsala.
Mobil: 070-582 48 28, e-post: hans.rutberg@telia.com

Sekreterare: Eva Nysäter, Tylögränd 18, 121 56 Johanneshov.
Mobil: 070-7670027, e-post: 2015evany@gmail.com

Sällskapets plusgirokonto: 35 21 55-6 **Hemsida:** www.ferlin.se

Redaktör för Poste Restante: Märta Grauers, e-post: martagrauers@gmail.com

Tryck: Affärstryckeriet, Norrtälje. e-post: info@atn.se